

вам увогуле? Усё больш выразна вымалёўваецца дыспропорцыя паміж прафесійным навучаннем і агульнакультурным, эстэтычным развіццём вучняў. Калі ў выніку патрабавання толькі добрая адзнака, не даводзіцца нават успамінаць пра такія творчыя формы работы з вучнямі, як чытанне з ліста, транспанаванне, ансамблевае выкананне, элементы імправізацыі і да т. п.

Чым хутчэй мы зразумеем, што нашаму грамадству патрэбны не проста прафесіяналы-рамеснікі, а музыканты ў сапраўдным сэнсе гэтага слова, людзі, якія любяць музыку і музыцыраванне, здольныя свой вольны час з радасцю прысвячаць мастацтву, тым лягчэй будзе вырашыць многія сацыяльныя праблемы (скажам, праблему вольнага часу), тым больш значныя будуць нашы поспехі ў справе камуністычнага выхавання школьнікаў. Найбольш важная задача сучаснай музычнай педагогікі ў тым, каб зрабіць агульнамузычнае і культурнае развіццё спецыяльнай мэтай навучальна-выхаваўчага працэсу.

Выказаныя вышэй меркаванні, безумоўна, хвалююць многіх музыкантаў. Так, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР прафесар БДК Р. Шаршэўскі ў гутарцы з намі сказаў: «Задачы, якія стаюць перад ДМШ, вырашаюцца аднабакова, з ухілам у тэхналагічны бок засваення таго або іншага інструмента. Неабходна больш якаснае і рознабаковае агульнамузычнае развіццё вучняў, каб папоўніць рады сапраўдных аматараў музыкі і музыцыравання».

У гэтым кірунку ў нашай краіне робіцца многае. Напрыклад, уяўляе цікавасць работа на гарманічнаму выхаванню вучняў у эксперыментальнай музычнай школе-студыі пры Міністэрстве асветы Грузінскай ССР (мастацкі кіраўнік школы — кампазітар і піяністка прафесар Э. Эксанішвілі). Цікавы вопыт работы і школы-студыі пры Белдзяржкансерваторыі. На жаль, такія школы да гэтага часу ўсё яшчэ лічацца «эксперыментальнымі». А ў «звычайных» ДМШ, якіх цяпер большасць, выкладанне адбываецца паранейшаму: галоўнае — фарсіраванае тэхнічнае развіццё вучняў, у той час як выхаванне густу, любові да музыцыравання, да чытання нот з ліста, ігры ў ансамблі, фарміраванне цікавасці да іншых відаў мастацтва (ці не таму музыкантаў рэдка сустрачеш на мастацкіх выстаўках, паэтычных святах?) або не адбываюцца зусім, або займаюць вельмі сціплы час.

Навучанне ў ДМШ з гэтай прычыны канчаецца для многіх поўным расчараваннем ва ўласных сілах, здольнасцях, самой музыцы...

Таму што, на нашу думку, для далучэння навучэнцаў да магчымага больш шырокага кола музычных твораў, для пашырэння іх далейшага неабходна забяспечыць рэгулярны і хуткі прыток інфармацыі за кошт рэзкага павелічэння колькасці музыкі, што вывучаецца. Знаёмству з нотным матэрыялам варта адводзіць сціслыя тэрміны. У гэтай справе значную ролю павінен адыграць руліва арганізаваны працэс чытання нот з ліста і эскізнага вывучэння матэрыялу. Зрабіць урокі праблемнымі і творчымі дапаможа як мага хутчэйшы адыход ад форм і метадаў аўтарытарнага выкладання, далучэнне неабходных музычна-тэарэтычных і гістарычных звестак, большай колькасці параўнанняў і прыкладаў з іншых відаў мастацтва. Трэба абудзіць творчую актыўнасць вучняў, самастойнасць іх мыслення. Неабходна ўсебаковае, гарманічнае развіццё вучняў, каб іх духоўныя запатрабаванні (незалежна ад прафесійнай або аматарскай арыентацыі навучання) рабілі жыццё кожнага з іх багатым і цікавым.

Аўтары артыкула разумеюць дыскусійнасць многіх палажэнняў, якія яшчэ выказалі, і лічаць, што найбольш істотныя вынікі дало б шырокае грамадскае абмеркаванне надзённых, актуальных праблем музычнай адукацыі.

Вера Пракапцова,

кандыдат мастацтвазнаўства

Крылы ўзлёту— аналітычнасць і публіцыстычнасць

Маладзёжны друк пра мастацтва

Праблемы эстэтычнага выхавання падростаючага пакалення, фарміравання гарманічна развітой асобы заўсёды былі ў цэнтры ўвагі партыйных, савецкіх, камсамольскіх, грамадскіх арганізацый, творчых саюзаў, сродкаў масавай інфармацыі. Эстэтычныя катэгорыі становяцца сёння ўпаравень з катэгорыямі сацыяльнымі, палітычнымі.

Асабліва важная роля мастацтва, сродкаў масавай інфармацыі ў выхаванні актыўных, высокасвядомых маладых грамадзян сацыялістычнага грамадства падкрэслена ў матэрыялах XXVII з'езда партыі.

Неабходна выхоўваць маладую змену на сапраўды высокіх мастацкіх творах, выкрываць антыгуманную сутнасць буржуазнай «масавай культуры», якая намагаецца пасеяць шкоднае зелье і ў свядомасці нашай моладзі.

Сёння нельга паскардзіцца на малую колькасць культурна-масавага мерапрыемстваў у рэспубліцы, большая частка якіх праводзіцца з удзелам юнакоў і дзяўчат ці скіравана непасрэдна на гэтую катэгорыю насельніцтва. Шмат робіцца тут творчымі саюзамі, канцэртнымі арганізацыямі, культасветгустановамі. Кожны з нас можа па-сапраўднаму задавальняць свае густы і інтарэсы, плённа бавіць вольны час, з карысцю для здароўя і душы адпачываць.

Але што мы выбіраем з мноства падзей культурнага жыцця? Хто падкажа, куды пайсці, хто зацікавіць тым новым (а можа, і не новым, а проста дагэтуль нам невядомым), што нас чакае сёння, заўтра, у бліжэйшы час?

Паводле самай агульнай схемы мастацтва функцыянуе ў трынаціначным комплексе: творца (кампазітар, мастак, драматург) — выканаўца (музыкант, рэжысёр, актёр) і — слухач, глядач. Але варта далучыць яшчэ мастацтвазнаўца, які павінен быць арганічным у гэтым комплексе і даносіць да слухача, глядача арыентаванае тлумачэнне разнастайных з'яў у творчым працэсе. Таму разумела, якая адказнасць кладзецца на спецыяліста-мастацтвазнаўца, крытыка, што павінен быць прапагандыстамі, даносіць у пераканальнай форме зместоўную і цікавую інфармацыю праз самую распаўсюджаную крыніцу — маладзёжны друк. Наколькі ўдала і сістэмна выкарыстоўвае друк публіцыстычнае слова прапагандыста сучаснага мастацкага жыцця, як накіроўвае газета яго творчую дзейнасць?

Пытанне гэта няпростое і не можа мець адназначнага адказу. Метад жа кантэнт-аналізу дазваляе дакладна выявіць рэальную сітуацыю ў рэспубліканскай маладзёжнай прэсе (газеты «Знамя юности», «Чырвоная змена», часопіс «Малодосць») за два гады — 1983 і 1984.

Пачнём з колькаснага параўнання. «Чырвоная змена» надрукавала: па музычнаму мастацтву 66 артыкулаў, па выяўленчаму — 26, па тэатральнаму — 31, а «Знамя юности» адпаведна — 41, 16 і 24. Як бачым, у абедзвюх газетах большасць публікацый датычыла музыкі. Пагодзімся, што гэта па-свойму апраўдана, бо музыка гучыць вакол нас куды час-

цей, чым тады, калі мы настрайваем сябе на спасціжэнне яе чароўнага свету. Своеасаблівы «гукавы фон» суправаджае нас амаль на працягу ўсяго працоўнага дня і ў час адпачынку.

Пра што ж тое друкаванае слова? Пераважна пра гастролю ў галіне музычнага і тэатральнага мастацтваў («Знамя юности» — 26 артыкулаў, «Чырвоная змена» — 36), меней — пра асобныя канцэрты, спектаклі, выстаўкі («Знамя юности» — 18, «Чырвоная змена» — 32), пра беларускіх музыкантаў-выканаўцаў (адпаведна 7 і 17), пра творчасць кампазітараў, акцёраў, мастакоў (29 і 26). І ніводнага артыкула, у якім бы хоць неяк уздымаліся праблемы агульнакультурныя, ставіліся актуальныя пытанні мастацкага жыцця, вывяляліся яго перспектывыя тэндэнцыі.

Нам могуць запярэчыць, што гэта, маляўля, — не задача штодзённай маладзёжнай газеты. Калі нават і так, то якая ўсё ж роля маладзёжнага друку ў мастацкім выхаванні маладога пакалення? У вырашэнні канкрэтных яго праблем, такіх, напрыклад, як фарміраванне глыбокай патрэбнасці ў класічным мастацтве? Гэтая і падобная ёй праблема стаяць сёння вельмі востра. А газеты чамусьці маўчаць. Тым больш, што адзіны ў рэспубліцы маладзёжны часопіс таксама не змясціў ніводнага праблемнага артыкула.

Дык, можа, справа ў непамерна высокіх патрабаваннях да маладзёжных выданняў? Вядома, што чытача зацікавяць і звесткі пра нядаўні канцэрт, спектакль, пра адкрытую выстаўку, пра гастрольны калектыў, творчасць аднаго з беларускіх кампазітараў, акцёраў, мастакоў.

Паглядзім у такім выпадку, які жа падаецца гэты матэрыял? Толькі пазітыўна. Крытычных публікацый няма. Ды і сама канстатацыя аднастайная паводле формы: больш ці менш пашыраная інфармацыя пра з'яву ці рэцэнзія («Знамя юности» — 44, «Чырвоная змена» — 52), творчы партрэт (адпаведна — 22 і 32), інтэрв'ю (22 і 20).

Усе гэтыя формы, безумоўна, маюць права на існаванне і павінны быць у газеце. Але побач з імі хацелася б бачыць хоць некалькі аналітычных матэрыялаў, крытычных выступленняў. Яны дапамаглі б, на нашу думку, больш поўна зразумець сэнс і працэс развіцця мастацтва і культуры сённяшняга дня. Крытычныя выступленні выклікаюць працяг гутаркі, дыскусію чытачоў, а ўсё разам спрыяе выяўленню станоўчых і адмоўных рысаў у новых творах, сапраўднай каштоўнасці актуальных падзей мастацкага жыцця. Гэта ў рэшце рэшт будзе садзейнічаць вызначэнню месца канкрэтнага твора ў шэрагу іншых.

Паўны вопыт у стварэнні адметных публікацый у рэдакцыях маладзёжнага друку ёсць. Сярод матэрыялаў па музычнаму мастацтву трэба адзначыць некаторыя артыкулы Т. Шюрынай, прысвечаныя спектаклям тэатра оперы і балета. Гэта — «За мараю ўслед» («Знамя юности», 1983, 3 лютага), «Мэта і паззія» (там сама, 1984, 28 лютага), «Грандыёзны танец» (там сама, 1984, 30 снежня). Яны расказваюць пра такія пастаноўкі, як «Казкі Гофмана» Ж. Аффенбаха, «Карміна Бурана» К. Орфа, «Валеро» М. Равэля, і перадаюць яскравыя ўражання ад іх музычных і сцэнічных вобразаў.

З серыі творчых партрэтаў кампазітараў варта назваць артыкул Н. Кузняцовай «Характар» («Знамя юности», 1984, 8 лютага). У ім не проста пералічаюцца творы У. Кандрусевіча, а раскрываюцца яго творчыя і сацыяльныя пазіцыі.

Піяністка І. Шуміліна («Не забывацца пра класіку» — «Знамя юности», 1983, 18 верасня) і студэнткі Белдзяржкансерваторыі І. Галавіна і Н. Суплакова («Музыка на калёсах» — там сама, 1984, 18 мая) вядуць сур'ёзную гаворку пра функцыянаванне класічнай музыкі і майстэрства беларускіх выканаўцаў, яе прапагандыстаў. І. Шуміліна спраўдліва піша: «Мы часта скардзімся на аднабоковую прадзятасць да чыста пацяшальнай музыкі... Аднак канцэрты вакальна-інструментальных ансамбляў, бо яны «выконваюць план», праходзяць у прывілеяваных умовах: і рэклама самая лепшая, і забяспечанаць транспартам, гасцініцамі самага высокага класа. Клопаты грамадскіх арганізацый пра філарманічныя арганізацыі працягваюцца менш. У фэстывалі музыканты класічнага напрамку ўдзельнічаюць вельмі рэдка... Вельмі слаба выкарыстоўвае гэтую форму выхавання моладзі камсамол».

Высвятляецца, што аналітычныя артыкулы, у якіх раскрываюцца шляхі развіцця музычнага жанру, даюцца яго характарыстыка, тэарэтычнае вытлумачэнне, прысвячаюцца ледзье не адной эстрадзе. «Знамя юности» надрукавала 6 такіх артыкулаў, а «Чырвоная змена» 27, тады як пра харавую музыку толькі 2 і камерную 1. Чаму так? Гэткае становішча не на карысць выхаванню высокамастацкага густу моладзі. Агульнавядома, што класічнае мастацтва ўсебако-

ва ўзбагачае чалавека, развівае яго здольнасць суперажываць, спачуваць, суадносіць узровень духоўнага багацця розных часоў і народаў. Імкненне больш падрабязна расказаць пра новую папулярную музыку не павінна засланяць пытанні, адкуль гэтая новая папулярная музыка? Музыканы аглядальнік, публіцыст у маладзёжным друку — гэта яшчэ і культурна-палітычны дзеяч. Напрыклад, «Чырвоная змена» змясціла падборку артыкулаў Л. Аўскерна на тэмы рок- і поп-музыкі, стылю дыска (1984, 18 жніўня, 13 і 23 кастрычніка). Чаму было б у процівагу ім не надрукаваць артыкулы пра сучасную музыку класічнага напрамку? Тут знайшлося б не менш, калі не больш, цікавага.

Ужо самі колькасныя паказчыкі ў суадносінах матэрыялаў пра папулярную і класічную музыку нібыта закладаюць у маладога чытача праграму аднабоковай павышанай зацікаўленасці толькі першай з іх. Прыклад гэтаму — старонка «Клуб аматараў музыкі» ў «Чырвонай змене» ад 23 кастрычніка 1984 г. У ёй два артыкулы пра савецкі рок-ансамбль «Саваяры», набраныя звычайным газетным шрыфтам, артыкул пра заходнюю рок-музыку, вылучаны «тлустым» шрыфтам, і ўнізе, у куточку, — маленькая заметка дробным шэрым шрыфтам пра адкрыццё сезона ў Белдзяржфілармоніі. Вось што і я прапануецца чытачу. Што ён будзе чытаць? У першую чаргу тое, што адразу кідаецца ў вочы. Ды і з трох большых паведамленняў ён, безумоўна, што-небудзь і выбера, а маленькаму, што змешчана як бы між іншым, можа, і зусім не надаць значэння.

Яшчэ адна сітуацыя, якую нельга выпускаць з поля зроку рэдакцый. Хто піша пра мастацкае жыццё, якія аўтары? Найбольш — журналісты. Так, у газеце «Знамя юности» напісана: па праблемах тэатра 13 артыкулаў журналістамі і 12 тэатразнаўцамі; музыкі — 24 журналістамі і 16 музыказнаўцамі; выяўленчага мастацтва — 8 журналістамі і 12 мастацтвазнаўцамі. У «Чырвонай змене» адпаведна па праблемах тэатра — 12 і 16, музыкі — 35 і 29, выяўленчага мастацтва — 10 журналістамі і 12 мастацтвазнаўцамі. Не сумняваемся ў самім па сабе прафесіяналізме журналістаў, іх умненні «адпрацаваць» публікацыю. Але поруч з тым пажадана, каб часцей друкаваліся мастацтвазнаўцы, якія заклікаюць даваць кваліфікаваную ацэнку і асобным падзеям мастацкага жыцця ў рэспубліцы, і ўсяму яго працэсу ў цэлым.

Возьмем для прыкладу адлюстраванне на старонках маладзёжных газет і часопісаў тых ці іншых з'яў у нашым выяўленчым мастацтве. Пастаянныя сувязі рэдакцый з такімі мастацтвазнаўцамі, як В. Шматаў, Б. Крапак, В. Буйвал, дае магчымасць выпрацаваць адзіныя крытэрыі ў ацэнцы творчасці мастакоў, адзіную мастацтвазнаўчую пазіцыю. Як станоўчы факт трэба прызнаць добры прафесійны ўзровень артыкулаў пра маладых беларускіх мастакоў, прапаганду іх творчасці кандыдатам мастацтвазнаўства В. Шматавым («Незвычайнае мастацтва» — «Чырвоная змена», 1984, 26 верасня), а таксама В. Буйвалам («Крыніца натхнення» — там сама, 1984, 5 красавіка; «Рамантызм вобразаў» — «Малодосць», 1983, № 1; «Прысвячэнне краю» — там сама, 1984, № 12). Заслугоўвае ўвагі артыкул Б. Крапака «Гонар замалада» («Чырвоная змена», 1984, 9 снежня), які разглядае не толькі немальны набыткі маладых аўтараў у рэчышчы развіцця беларускага выяўленчага мастацтва апошніх дзесяцігоддзяў, але і выяўляе творчыя пралікі, што часам заўважныя ў творчасці маладых.

Як бачым, самая «стракатая» карціна ў публікацыях музычнай тэматыкі. Практычна туг што ні матэрыял, то — новы аўтар. Добра гэта ці кепска? На наш погляд, было б лепш, калі б кожны новы аўтар быў спецыялістам-музыказнаўцам і каб у яго выказваннях адчувалася асабістае стаўленне да закранутых праблем. У такім выпадку было б цікава прасачыць крышталізацыю адзінай думкі ў адносінах да з'яў музычнага жыцця. Тады б значна зменшылася колькасць чыста інфарматыўных артыкулаў, інтэрв'ю. Сёння ж, уяўляецца, самы асноўны недахоп мастацкай публіцыстыкі ў тым, што яна збіваецца на справаздачнасць. А ёй належыць быць не ў ар'ергардзе, а на нярэдным краі культурнага жыцця, стаць актыўнай удзельніцай стварэння новага, перадавога. Найбольш каштоўнай мастацкай публіцыстыка стане менавіта тады, калі яна прасякнецца духам аналізу складаных жыццёвых супярэчнасцей і іх вобразнага ўзнаўлення, асабліва калі гаворка ідзе пра мастацтва маладых твораў.

Сёлета, якраз у кастрычніку, спаўняецца дзесяць гадоў з дня прыняцця пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». У рэспубліцы зроблена пасля яе нямаля, у тым ліку і сродкамі масавай інфармацыі, але здзейсніць трэба яшчэ больш. Гэта патрабаванне часу, без якога немагчыма рухацца наперад.

Кубліцкая — мая любімая мастачка. З ёю мы рабілі «Гліняную Аўдотку». Асалодай было працаваць з гэтай дзяўчынай! Яна чудоўна адчувае і перадае на экране народныя каларыт.

— Ужо з аднаго гэтага пераліку назваў можна зрабіць выснову, што вы ў сваёй творчасці аддаеце перавагу фальклорнаму матэрыялу, народнай казцы. Такое ваша асабістае крэда ці гэта ўвогуле галоўны напрамак работы беларускай мультиплікацыі?

— Кожны чалавек гаворыць пра тое, што яму бліжэй за ўсё, бліжэй да сэрца, да душы. Ужо самім выбарам тэмы мастак як бы выказвае свой асабісты погляд на жыццё. У нас ёсць рэжысёры, якія любяць размаўляць з самымі маленькімі, другія абралі сабе філасофскую тэму, тэму палітычнага кіно і г. д. Мне ж заўсёды вабіла беларуская народная казка. Мо таму, што хацелася б, каб нашы стужкі мелі нацыянальныя матывы, каб было бачна, на якой глебе яны заснаваны...

— Але пры чым тады «марсіяне», тым больш у першай вашай вялікай самастойнай рабоце?

— Так, тэма гэта сучасная, нават фантастычная. Але яна мяне прывабіла тым, што і тут можна падкласці народную аснову. Васэле, дзе разгортваюцца ўсе падзеі фільма, адбываецца ў беларускай вёсцы. Тут і прыказкі, і прымаўкі, і песні... Народнае слова павінна ўнесці жывы струмень у нашу карціну.

Я вельмі люблю народную песню, сама люблю спяваць. Калісьці вучылася музыцы. Усё гэта вельмі дапамагае ў рабоце. У фанатэцы магу адшукаць любую мелодыю, патрэбную для агучвання. Харавыя песні наша група выканала і запісала сама. Нам было цікава выступіць і ў ролі актёраў. Мо таму мы і выбралі такі метады працы, які брыгадны падрад. Кожны чалавек у здымачнай групе сумяшчае некалькі прафесій: мастак і мультиплікатар, аператар і асістэнт ператара... Увогуле ў нас пануе атмасфера ўзаемадапамогі, узаемавыручкі. Гэта самае галоўнае.

— Большасць фільмаў, над якімі вам даводзілася працаваць, мне знаёмая. І што цікава: усюды ў якасці персанажаў выступаюць не маляваныя героі, а лялькі. Гэта вы падковасць ці тут можна гаварыць пра асабістыя прыхільнасці?

— Гэта не выпадковасць. Я мультиплікатар, які працуе з лялькай. Я ведаю, што можа зрабіць лялька, бо яна — гэта ж амаль што я! Што магу зрабіць я, тое магу прымусяць зрабіць і лялька.

Я ўпэўнена, што лялечны фільм не саступае маляванаму. Калі нехта і гаворыць адваротнае, то мо проста таму, што мала бачыў добрых лялечных фільмаў. У маляванай стужцы мастак-пастаноўшчык прыдумвае персанаж. Гэты персанаж у аркушах праходзіць потым праз рукі кантуроўшчыкаў, фазаўшчыкоў, мультиплікатараў. І кожны дадае нешта ад сябе. У выніку глядач бачыць на экране хоць і падобны, але ўсё ж крыху не той персанаж, якога прыдумаў мастак. А лялька... Калі я трымаю яе ў руках, я ведаю, што вось так яна можа міргнуць, так прытупуць, вось такое ў яе ўбранне. Яна ўжо другой не стане. Яна пройдзе ад пачатку да самага канца фільма.

Дзесяць гадоў назад я праходзіла стажыроўку на кінастудыі «Саюзмультифільм». Мне вельмі пашанцавала, што там са мной працаваў чудоўны лялечнік Павел Паўлавіч Гусеў. Я шмат чаму ў яго навучылася. Вось і для гэтага фільма я сама, сваімі рукамі зрабіла дзве лялькі. А ведаеце, якая карпатлівая праца — зрабіць ляльку? Колькі там драбнюсенькіх дэталяў, і ўсё павінны працаваць? Нават бровы, вейкі, кожны пальчык — усё ў рабоце.

А якія толькі матэрыялы не ідуць на ляльку! Вось цяпер масквічы, якія працуюць у творчым аб'яднанні «Экран», спрабуюць рабіць лялечныя галоўкі з стадонты — матэрыялу, з якім маюць справу стамоталагі. А мультиплікатары з «Саюзмультифільма» працуюць з ліпай, звычайным дрэвам. У нашай карціне для вырабу персанажаў былі выкарыстаны пластылін, гіпс, іншыя самыя разнастайныя матэрыялы...

...Перапынак скончыўся. Мы развіталіся. Я пажадала Наталлі Лось добрага плёну ў працы і хутэйшай сустрэчы іх фільма з глядачамі. Малады рэжысёр вярнулася на свой «капітанскі мосцік». Здымкі працягваліся...

